

УДК 351.746.1:343.31

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.4.8>

РОЛЬ І МІСЦЕ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПРОТИ ДЕРЖАВНИХ ТА ГРОМАДСЬКИХ ДІЯЧІВ

Денисенко О.І.,
ад'юнкта відділу ад'юнктури і докторантури
Національної академії Служби безпеки України
ORCID: 0009-0004-6945-1843

Денисенко О.І. Роль і місце Служби безпеки України в протидії кримінальним правопорушенням проти державних та громадських діячів.

У статті розглянуті питання щодо ролі та місця Служби безпеки України в протидії кримінальним правопорушенням проти державних та громадських діячів. Зазначено, що кримінальні правопорушення проти державних і громадських діячів в кримінально-правовому сенсі охоплюють не лише прямі посягання на життя, втручання в діяльність, або погрози чи насильство щодо них (статті 112, 344, 346 КК України), а й низку суміжних суспільно-небезпечних діянь проти основ національної безпеки України, проти громадської безпеки (зокрема терористичної спрямованості), проти громадського порядку, проти авторитету органів державної влади тощо. Серед інших кримінальних правопорушень вчинення суспільно небезпечних діянь, передбачених ст. ст. 112, 344 та 346 КК, не має значних кількісних показників. Однак ефективність протидії кримінальним правопорушенням проти державних і громадських діячів слід оцінювати насамперед за показниками попереджених посягань, а не за кількістю кримінальних проваджень та засуджених осіб, оскільки навіть одиначне успішне посягання може спричинити значні політичні, управлінські та психологічні наслідки.

Служба безпеки України як спеціально уповноважений державний орган у сфері забезпечення державної безпеки реалізує свої повноваження у протидії таким кримінальним правопорушенням щонайменше у трьох взаємопов'язаних видах діяльності: контррозвідувальній, оперативно-розшуковій та кримінально процесуальній. Однак головною особливістю діяльності СБУ у цій сфері є її переважно попереджувальний характер, за якого пріоритет надається недопущенню посягань на державних та громадських діячів шляхом раннього виявлення загроз, а не реагуванню на вже вчинене кримінальне правопорушення.

До ключових превентивних інструментів у цій сфері належать оцінювання рівня загроз щодо конкретних осіб, виявлення ранніх ознак формування злочинного наміру у конкретних осіб, планів та задумів спецслужб іноземних держав, а також нейтралізація організаторів і підбурювачів, зокрема тих, які здійснюють пошук виконавців через Інтернет ресурси.

Вказано на необхідність вдосконалення взаємодія оперативних та слідчих підрозділів СБУ, а також міжвідомчої взаємодії між відповідними правоохоронними органами, які є суб'єктами системи протидії кримінальним правопорушенням проти державних та громадських діячів.

Ключові слова: державні діячі, громадські діячі, кримінальні правопорушення, Служба безпеки України, попередження, кримінальна відповідальність, суспільна небезпечність.

Denysenko O.I. The role and place of the Security Service of Ukraine in counteracting criminal offenses against state and public figures.

The article considers the role and place of the Security Service of Ukraine in combating criminal offenses against state and public figures. It is noted that criminal offenses against state and public figures in the criminal-legal sense include not only direct attacks on life, interference in activities, or threats or violence against them (Articles 112, 344, 346 of the Criminal Code of Ukraine), but also a number of related socially dangerous acts against the foundations of national security of Ukraine, against public security (in particular, terrorist in nature), against public order, against the authority of state authorities,

etc. Among other criminal offenses, the commission of socially dangerous acts provided for in Articles 112, 344 and 346 of the Criminal Code does not have significant quantitative indicators. However, the effectiveness of countering criminal offenses against state and public figures should be assessed primarily by the indicators of prevented attacks, and not by the number of criminal proceedings and convicted persons, since even a single successful attack can cause significant political, administrative and psychological consequences.

The Security Service of Ukraine, as a specially authorized state body in the field of ensuring state security, exercises its powers to counter such criminal offenses in at least three interrelated types of activity: counterintelligence, operational-search and criminal procedural. However, the main feature of the SBU's activities in this area is its predominantly preventive nature, in which priority is given to preventing attacks on state and public figures through early detection of threats, rather than responding to an already committed criminal offense.

Key preventive tools in this area include assessing the level of threats to specific individuals, identifying early signs of criminal intent in specific individuals, plans and designs of foreign intelligence services, as well as neutralizing organizers and instigators, in particular those who search for perpetrators through Internet resources.

The need to improve the interaction of operational and investigative units of the SBU, as well as interdepartmental interaction between relevant law enforcement agencies, which are subjects of the system of countering criminal offenses against state and public figures, is indicated.

Key words: statesmen, public figures, criminal offenses, Security Service of Ukraine, warning, criminal liability, public danger.

Постановка проблеми. Забезпечення національної безпеки України в умовах збройної агресії російської федерації, а також системної та агресивної розвідувально-підривної діяльності її спеціальних служб об'єктивно зумовлює підвищену увагу до проблем кримінально-правової охорони суспільно значущих осіб, передусім державних і громадських діячів. Посягання на таких осіб характеризується підвищеним рівнем суспільної небезпеки, оскільки поєднує безпосередню шкоду життю, здоров'ю, свободі чи безпеці конкретного потерпілого з негативним впливом на функціонування державного механізму, стабільність публічного управління та рівень довіри суспільства до інституцій влади. Крім того, вчинення відповідних кримінальних правопорушень нерідко має на меті формування атмосфери страху, дестабілізації та керованої паніки як інструменту впливу на суспільно-політичні процеси.

Відповідно, в таких умовах протидія злочинним посяганням на державних та громадських діячів потребує поєднання не лише кримінально-правових, а й організаційних, оперативно-розшукових і контррозвідувальних заходів, що й обумовлює визначальну роль Служби безпеки України (далі – СБУ) у цій сфері як державного органу спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України [1].

Мета дослідження. Метою статті є комплексне дослідження кримінально-правових і організаційно-правових аспектів протидії органами Служби безпеки України кримінальним правопорушенням проти державних і громадських діячів, а також визначення ролі і місця органів безпеки у цій сфері забезпечення національної безпеки України..

Для досягнення поставленої мети у статті передбачається вирішення таких **завдань**:

здійснити кримінально-правову характеристику найбільш типових кримінальних правопорушень, спрямованих проти державних і громадських діячів;

визначити роль і місце Служби безпеки України в системі суб'єктів протидії кримінальним правопорушенням зазначеної категорії;

окреслити основні напрями вдосконалення превентивної діяльності СБУ та відповідних правоохоронних органів у сфері захисту державних і громадських діячів.

Стан опрацювання проблематики. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що у межах юридичної (в першу чергу відомчої) науки питання попереджувальної діяльності органів СБ України розглядалися у працях таких науковців, як В.Ю. Артемов, С.В. Білан, В.О. Глушков, О.Ю. Звонарьов, Ю.В. Землянський, Ю.П. Лопатюк, М.Є. Мухлігін, С.Ю. Миронов, Р.Д. Півак, Є.М. Пітцик, В.М. Повалєєв, М.Г. Павліченко, М.С. Романов та ін.

Однак дослідження науковців переважно були присвячені окремим теоретичним і практичним аспектам попередження, припинення та розслідування кримінальних правопорушень у сфері дер-

жавної безпеки. Водночас у спеціальній літературі досі не отримали належного висвітлення ролі та місця СБУ в системі протидії посяганням на державних і громадських діячів в контексті забезпечення національної безпеки та співвідношення компетенції Служби безпеки України з повноваженнями інших суб'єктів (Національної поліції України, органів прокуратури, Управління державної охорони тощо).

Виокремлення зазначених невирішених складових загальної проблематики дає підстави стверджувати, що подальшого наукового обґрунтування потребують такі питання: кримінально-правова кваліфікація кримінальних правопорушень проти державних і громадських діячів; правова регламентація застосування спеціальних заходів протидії посяганням на вказаних осіб в межах оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності; міжвідомча взаємодія правоохоронних органів в межах загальної системи протидії таким правопорушенням.

Виклад основного матеріалу. В умовах протидії збройній агресії російської федерації забезпечення державної безпеки, окрім військових заходів, вимагає удосконалення всього комплексу державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, зокрема й у питаннях забезпечення ефективної та надійної охорони життя та здоров'я та забезпечення нормальної діяльності військово-політичного керівництва країни. Останнє є важливою складовою забезпечення державного суверенітету України, стабільності функціонування державних органів.

Відповідно до ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову [2]. Представники вищих органів державної влади відповідно є державними та громадськими діячами, життя, здоров'я та нормальна діяльність яких охороняються законодавством України про кримінальну відповідальність (зокрема статтями 112, 344, 346 КК) [3].

Серед інших кримінальних правопорушень вчинення суспільно небезпечних діянь, передбачених ст. ст. 112, 344 та 346 КК, не має значних кількісних показників. Так, Офісом Генерального прокурора наводиться наступна статистика:

- за 2021 рік обліковано 2 кримінальних провадження за ст. 112 КК, 21 кримінальне провадження за ст. 344 КК, 15 кримінальних проваджень за ст. 346 КК;
- за 2022 рік обліковано 2 кримінальних провадження за ст. 112 КК, 5 кримінальних проваджень за ст. 344 КК, 14 кримінальних проваджень за ст. 346 КК;
- за 2023 рік обліковано 3 кримінальні провадження за ст. 112 КК, 6 кримінальних проваджень за ст. 344 КК, 15 кримінальних проваджень за ст. 346 КК;
- за 2024 рік обліковано 0 кримінальних проваджень за ст. 112 КК, 4 кримінальних проваджень за ст. 344 КК, 8 кримінальних проваджень за ст. 346 КК.
- за 2025 рік обліковано 4 кримінальних провадження за ст. 112 КК, 7 кримінальних проваджень за ст. 344 КК, 12 кримінальних проваджень – за ст. 346 КК [4].

Однак, ефективність протидії кримінальним правопорушенням проти державних і громадських діячів слід оцінювати насамперед за показниками попереджених посягань, а не за кількістю кримінальних проваджень та засуджених осіб, оскільки навіть одиначне успішне посягання може спричинити значні політичні, управлінські та психологічні наслідки.

Вчинення правопорушень проти державних та громадських діячів має високий рівень суспільної небезпеки, оскільки від їх державної чи громадської діяльності залежить прийняття важливих політичних рішень, які впливають на стан національної безпеки країни.

З початком широкомасштабної війни з росією обсяг і характер загроз щодо державних та громадських діячів якісно змінилися. Спецслужби російської федерації активно планують та намагаються здійснити плани щодо ліквідації Президента України та інших представників вищого військово-політичного керівництва держави [5]. Крім того, посягання на життя державних чи громадських діячів в умовах війни викликає значний суспільно-політичний резонанс та має на меті залякування як простих громадян, так і представників органів влади [6].

Кримінальні правопорушення проти державних і громадських діячів в кримінально-правовому сенсі охоплюють не лише прямі посягання на життя, втручання в діяльність, або погрози чи насильство щодо них (статті 112, 344, 346 КК України), а й низку суміжних суспільно-небезпечних діянь проти основ національної безпеки України, проти громадської безпеки (зокрема терористичної спрямованості), проти громадського порядку, проти авторитету органів державної влади тощо. З огляду на статус потерпілих, способу вчинення суспільно-небезпечних діянь, мотивів та мети дій правопорушників як спеціальні склади кримінальних правопорушень щодо державних та громадських діячів так і суміжні загальнокримінальні посягання, пов'язані з ними,

набувають підвищеного рівня суспільної небезпечності. А в кризових умовах, в умовах воєнного стану становлять пряму загрозу національній безпеці.

За таких обставин об'єктом посягання виступає не лише життя чи здоров'я конкретної особи, а й суспільні відносини у сфері державного управління та функціонування громадянського суспільства, що зумовлює підвищений інтерес органів безпеки до цієї категорії діянь.

Служба безпеки України як спеціально уповноважений державний орган у сфері забезпечення державної безпеки реалізує свої повноваження у протидії таким кримінальним правопорушенням щонайменше у трьох взаємопов'язаних видах діяльності: контррозвідувальній, оперативно-розшуковій та кримінально процесуальній.

Однак головною особливістю діяльності СБУ у цій сфері є її переважно попереджувальний характер, за якого пріоритет надається недопущенню посягань на державних та громадських діячів шляхом раннього виявлення загроз, а не реагуванню на вже вчинене кримінальне правопорушення. У цьому контексті йдеться про реалізацію моделі попереджувально-профілактичного запобігання посяганням на державних та громадських діячів з використанням контррозвідувальних та оперативно-розшукових методів органами та підрозділами СБУ.

До ключових превентивних інструментів у цій сфері належать оцінювання рівня загроз щодо конкретних осіб, виявлення ранніх ознак формування злочинного наміру у конкретних осіб, планів та задумів спецслужб іноземних держав, а також нейтралізація організаторів і підбурювачів, зокрема тих, які здійснюють пошук виконавців через Інтернет ресурси.

Разом з тим потребує вдосконалення взаємодія оперативних та слідчих підрозділів СБУ, оскільки трансформація інформації, здобутої в процесі контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності, у належні й допустимі кримінально-процесуальні докази в умовах високої динаміки загроз може призводити до втрати часу та зниження ефективності реагування.

Також зберігається потреба в удосконаленні міжвідомчої взаємодії між відповідними правоохоронними органами, коли результати аналітичної та оперативної роботи СБУ щодо виявлення намірів або підготовки кримінального правопорушення мають оперативно враховуватися відповідальними суб'єктами сектору безпеки (Управління державної охорони, підрозділи Національної поліції України тощо).

Вказані проблеми потребують окремого розгляду і є напрямками майбутніх досліджень.

Висновки:

1. Кримінальні правопорушення проти державних і громадських діячів становлять різномірну групу посягань, які в умовах збройної агресії нерідко набувають ознак кримінальних правопорушень, спрямованих на підірив основ державності, дестабілізацію державного управління та громадської безпеки.

2. Служба безпеки України відіграє системоутворюючу роль у протидії зазначеним посяганням, що зумовлено поєднанням контррозвідувальних, оперативно-розшукових і кримінально-процесуальних повноважень, які забезпечують реалізацію превентивної моделі протидії та створюють можливості нейтралізації загроз на стадії виявлення наміру або попередньої кримінально протиправної діяльності.

3. Ефективність протидії кримінальним правопорушенням проти державних і громадських діячів значною мірою залежить від діючих механізмів раннього попередження, якісної міжвідомчої взаємодії між відповідними правоохоронними органами, а також від підвищення доказової спроможності інформації, здобутої в процесі контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> (дата звернення: 26.01.2026).
2. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 26.01.2026).
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 26.01.2026).
4. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування: офіційна статистична інформація. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani>

- kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2 (дата звернення: 05.02.2026).
5. Василь Малюк розповів нові деталі спецоперацій, в яких СБУ запобігла двом замахам на Президента України: офіційне повідомлення. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/vasyl-maliuk-rozproviv-novi-detali-spetsoperatsii-v-yakikh-sbu-zapobihla-dvom-zamakhham-na-prezydenta-ukrainy> (дата звернення: 26.01.2026).
 6. СБУ збрала докази, що підозрюваний у вбивстві Андрія Парубія діяв на замовлення спецслужб РФ: йому повідомлено про підозру у державній зраді: офіційне повідомлення. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-zibrala-dokazy-shcho-pidozriuvanyi-u-vbyvstvi-andriia-parubiiia-diiav-na-zamovlennia-spetssluzhb-uf-yomu-povidomleno-pro-pidozru-u-derzhavnii-zradi> (дата звернення: 26.01.2026).
 7. Про контррозвідальну діяльність: Закон України від 26 груд. 2002 р. № 374-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15> (дата звернення: 26.01.2026).
 8. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 26.01.2026).

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026
Дата публікації: 5.03.2026

© Денисенко О.І., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0